

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/104993>

Please be advised that this information was generated on 2019-04-20 and may be subject to change.

1099

De verovering van Jeruzalem

Tijdens de eerste kruistocht (1096-1099) veroverden christelijke kruisvaarders Jeruzalem en richtten er een bloedbad aan onder de moslims.

Peter Raedts

Op vrijdag 15 juli 1099 'toen het uur naderde waarop onze Heer Jezus Christus zich verwaardigde voor ons te lijden aan het hout van het kruis [drie uur 's middags], waren onze ridders dapper aan het strijden op de belegeringstoren, onder leiding van hertog Godfried [van Bouillon] en zijn broer Eustache. Op dat moment slaagde een van

onze ridders, Lethold genaamd, erin op de muur van de stad te klimmen. Zodra hij erbovenop stond, sloegen alle verdedigers op de vlucht langs de muren en door de stad heen. Onze mannen zetten de achtervolging in en gingen hen achterna, slachtten hen af en doodden hen, tot aan de tempel van Salomo [de moskee van Omar op de Tempelberg].

En daar richtten onze troepen zo'n bloedbad aan dat de mannen tot hun enkels door het bloed moesten waden.' Nadat zij de heidenen vermoord hadden, gingen de ridders huilend van vreugde naar de kerk van het Heilig Graf om daar God dank te zeggen.

Dit zijn de woorden van een ooggetuige, een Italiaanse ridder, die zelf ook over de muur was geklommen op die vrijdag. De man had niet in de gaten dat er toch wel een groot verschil is tussen Jezus Christus, die zijn eigen bloed vergoot voor het heil der mensen, en de kruisvaarders, die in naam van God het bloed van anderen vergoten. Voor ons is de grote vraag hoe het toch mogelijk was dat mensen in de 11e eeuw dit schrijnende contrast volstrekt niet in de gaten hadden, en ervan overtuigd waren dat het doden van moslims was wat God van hen wilde.

Het is zeker niet zo dat in de bijbel het gebruik van geweld en oorlog in dienst van God niet voorkomt; in de psalmen zijn heel wat pittige passages te vinden over hoe het zal aflopen met Gods vijanden. Maar in de prediking van Jezus van Nazareth wordt oorlog weer gebrandmerkt als een groot kwaad. Jezus wekte zijn volgelingen op om vreedstichters te zijn: 'Zalig die vrede brengen, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.' Hij waarschuwde hen dat zij wél vaak geweld zouden ondergaan – 'Zalig die vervolgd worden om de gerechtigheid, want hun behoort het Rijk der hemelen' – maar dat zij het niet zelf mochten gebruiken.

Voor de eerste christenen was dat

Op het concilie van Clermont, in 1095, riep paus Urbanus II de toegestroomde menigte op Jeruzalem, de meest legendarische stad van de christenheid, te bevrijden uit de handen van de heidenen. Honderdduizenden toonden zich bereid een heilige oorlog te voeren om van Jeruzalem weer een christelijke stad te maken.

genoeg. Zelfs toen het Romeinse Rijk in 312 officieel christelijk werd onder keizer Constantijn, bleef de overtuiging dat geweld en oorlog

behandeld moesten worden.

Maar ondertussen waren de tijden veranderd en was het christendom gepredikt onder de Germaanse

christelijk geloof maakte de Germanen niet minder oorlogszuchtig, maar leidde ertoe dat zij hun zwaard in dienst gingen stellen van de Kerk. En zo kwam het tot een zeer ongelukkig samengaan van veroveringsdrang en kerkelijke missionering: bekering tot het christendom werd onderdeel van een politiek onderwerpsproces. Toen Karel de Grote (768-814) in 782 in een aantal grootse campagnes het hele noorden van het huidige Duitsland veroverd had, stelde hij de inwoners, de stam der Saksen, voor de keus: zij konden zich laten dopen of zij werden onthoofd. Hier waren christendom en oorlog elkaar wel heel dicht genaderd. Toch was dit nog niet een heilige oorlog. Het was immers niet de Kerk die oorlog voerde, maar de koning; en het eerste doel was gebiedsuitbreiding, en niet bekering. Een van de vertrouwde raadgevers van Karel de Grote, de Engelse monnik Alcuin, protesteerde heftig tegen deze vorm van bekering: christen werd men door innerlijke overtuiging en niet door uiterlijke dwang. Hier klonk nog de stem van het oudchristelijke ethos, vol van wantrouwen tegen geweld en dwang. Maar uiteindelijk kon de Germaanse krijgsklasse pas echt voor de Kerk worden gewonnen door oorlog op te nemen binnen een christelijke ethiek.

Dat gebeurde in het begin van de 11e eeuw, een tijd van chaos door het ontbreken van enige vorm van sterk centraal gezag. Kerkelijke leiders overal in Europa begonnen te zoeken naar mogelijkheden om alle legertjes die voortdurend tegen elkaar aan het vechten waren, te bedwingen, om, zoals dat heette, een godsvrede aan alle christenen op te leggen. Zo werd bepaald dat op zondagen en christelijke feestdagen

2000

De verovering van Jeruzalem

1099

1000

eigenlijk niet konden. Natuurlijk moesten keizers vaak oorlog voeren – dat werd ook door de christenen erkend – maar het bleef een noodzakelijk kwaad. Rome zou pas een echt christelijk rijk zijn als het op de hele wereld vrede gebracht had. Augustinus (354-430), een van de grote christelijke theologen, meende dat een staat alleen oorlog mocht voeren als hij aangevallen werd, om zich te verdedigen. Nog in de 9e eeuw verkondigde paus Nicolaas I (858-867) dat oorlog in geval van zelfverdediging in uiterste gevallen misschien mogelijk was, maar dat het zelfs dan een duivelse zaak bleef, en dat deserteurs daarom met grote mildheid

stammen van Noord-Europa. Germanen hielden van oorlog; dat was de tijd waarin mannen hun moed en trouw aan elkaar en aan hun leider konden bewijzen, de tijd waarin het beste in een mens naar boven kwam, de tijd waarin een man heldendaden kon verrichten. Dat in het christendom geweld niet iets is wat je anderen aandoet, maar zelf ondergaat, was voor hen niet te begrijpen. Toen de Frankische koning Clovis (482-511) voor het eerst het verhaal hoorde van Jezus' kruisdood, riep hij uit dat als hij met zijn mannen erbij geweest was, hij de dood van Christus met het zwaard gewroken zou hebben. De aanvaarding van het

In 1099 slaagden de kruisvaarders van de eerste kruistocht onder leiding van Godfried van Bouillon erin Jeruzalem te veroveren. Nadat zij de moslims hadden afgeslacht, gingen zij huilend van vreugde naar de kerk van het Heilig Graf om daar God dank te zeggen.

(samen ongeveer een derde van het jaar) niet gevochten mocht worden en dat ongewapenden nooit mochten worden aangevallen. Maar nog veel belangrijker was dat de Kerk in de 11e eeuw probeerde het hart van

Gezicht op het bladgouden dak van de Koepel van de Rots in Jeruzalem, die een belangrijke plaats inneemt in zowel de islam als in jodendom en christendom. Deze vroegere moskee werd rond 700 gebouwd op de plek waar volgens de overlevering Mohammed zijn hemelreis begon. Volgens de joodse overlevering zou op deze plek Abraham zijn zoon Isaak hebben willen offeren.

de soldaten zelf om te vormen. Het was te veel gevraagd om van hen te eisen dat zij zouden ophouden met vechten; de enige mogelijkheid was

dat zij hun zwaard niet langer zouden gebruiken voor buit en roem, maar het in dienst zouden stellen van een nobel doel. Zij moesten christelijke ridders worden, mannen die streden tegen Gods vijanden,

voor vrede en gerechtigheid, en die opkwamen voor de zwakken in de samenleving. Het woord 'ridder' is een christelijke term en duidt de soldaat aan die zijn zwaard in dienst van God heeft gesteld. Die combinatie bleek een doorslaand succes. In heel Europa haastte de adel zich om onder de schare van de ridders te worden opgenomen. Misschien de mooiste verwoording van dit ridderideaal vinden wij in de nog steeds veelgelezen verhalen rond koning Arthur en de graal. Met name de onsterfelijke figuur van Percival, die in zijn bijna onnozele rechtschapenheid heel zijn

kracht in dienst stelt van het zwakke en onbeschermden en daarom als enige van Arthurs ridders de graal vindt, de schaal waarin Christus' bloed bewaard wordt in de ontogankelijke burch van Montsalvat, toont dat dit ridderideaal, hoeveel vragen wij er ook bij hebben, een hoog ethisch gehalte kon hebben.

Het was paus Urbanus II (1088-1099) die de ridderschap van Europa een weg wees waardoor zij echt massaal in vuur en vlam raakte. In

1095 sprak Urbanus op het concilie van Clermont over de nood waarin de meest legendarische stad van de christenheid, Jeruzalem, verkeerde. In Jeruzalem was Christus gestorven, daar was Hij uit de dood opgestaan, daar zou Hij aan het einde der tijden terugkeren om te oordelen over levenden en doden. Plotseling leek het onverdraaglijk dat deze stad, die in de Middeleeuwen nog veel meer dan Rome het gevoelsmatige centrum van de christenheid was, in handen bleef van heidenen. Honderdduizenden waren bereid de lange weg te gaan en een heilige oorlog te voeren om het bloed van de heidenen te vergieten en zo Jeruzalem weer tot een christelijke stad te maken. Wat voor de eerste christenen een gruwel geweest zou zijn, was nu niet alleen vanzelfsprekend geworden, het werd gezien als een nieuwe vorm van martelaarschap: 'Umwertung aller Werte'.

Op de avond voordat de stad in christelijke handen viel, op 14 juli 1099, bemoedigde een priester de ridders met deze woorden: 'Luistert, broeders, in deze stad, die hier vóór ons ligt, heeft Christus ons verlost. Hier zijn wij naartoe gekomen om te bidden en het graf van onze God met een kus te vereren. Deze stad is gebouwd naar het voorbeeld van het hemels Jeruzalem; deze stad is de vorm van die waarnaar ons hart uitgaat. In deze stad staan zichtbare vijanden tegenover ons, zij zijn dienaars van hun onzichtbare meesters. Wanneer zij dus de overwinning behalen, dan moeten we wel vrezen dat ook de hemelse stad voor u gesloten blijft. Daarom, ridders, ontwaakt en verovert die stad, waarin Christus nu nog dagelijks gekruisigd wordt.'